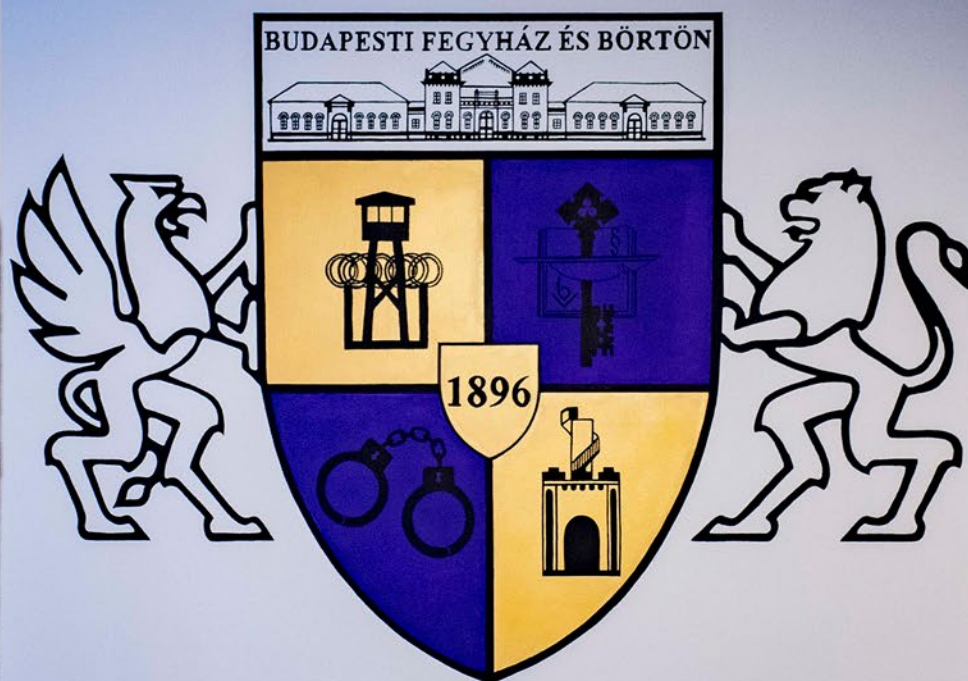

Hinkel Tamás – Szajkó Vivien

A „GYŰJTŐ” 130 ÉVE A BIZTONSÁG ÉS A REINTEGRÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN

RENDSZERSZINTŰ ELEMZÉS A BUDAPESTI FEGYHÁZ ÉS BÖRTÖN TÖRTÉNETI ÍVÉRŐL, FUNKCIONÁLIS TRANSZFORMÁCIÓJÁRÓL ÉS MODERN KRIMINÁLPOLITIKAI SZEREPEÉRŐL

130 years of the ‘Gyűjtő’ in the service of security and reintegration – Systematic analysis of the historical arch of the Budapest Strict and Medium Regime Prison, its functional transformation and its role in modern criminal policy

A tanulmány a Budapesti Fegyház és Börtön – a szakmai és köznyelvben „Gyűjtőként” ismert intézet – fennállásának 130. évfordulója alkalmából nyújt rendszerszintű és átfogó elemzést az intézet történelmi ívéről, funkcionális átalakulásáról. Az 1896-ban megnyitott, Wagner Gyula által tervezett komplexum bemutatásán keresztül a szerző rávilágít annak agglomerációs központként betöltött vezető, koordináló és logisztikai szerepére, amely új és hatékonyabb erőforrás-gazdálkodást hozott a büntetés-végrehajtásban. A tanulmány részletesen tárgyalja a személyi állomány hivatástudatának, kríziskezelési képességének és pszichés állóképességének fontosságát a zárt intézeti térben, valamint az innovációs jövőképet is felvázolja.

Kulcsszavak: „Gyűjtő”, agglomerációs működési modell, reintegráció, biztonságtechnikai innováció, hivatástudat

The study, on the occasion of the 130th anniversary of the Budapest Strict and Medium Regime Prison – the institute known professionally and colloquially as the ‘Gyűjtő’ – provides a systemic and comprehensive analysis of the institution’s historical arc and functional transformation. Through the presentation of the prison complex, designed by Gyula Wagner and opened in 1896, the author highlights its leading, coordinating and logistical role as a regional center, which brought about new and more efficient resource management in the prison service. The study discusses in detail the importance of the professionalism, crisis management skills, and psychological resilience of the staff in the closed institutional space, and also outlines the innovation vision.

Keywords: ‘Gyűjtő’, regional operating model, reintegration, safety technology innovation, professionalism

Bevezetés: A Budapesti Fegyház és Börtön intézményi súlya a hazai jogrendben

A Budapesti Fegyház és Börtön – a hazai és nemzetközi köztudatban, valamint a szakmai nomenklatúrában egyaránt mélyen rögzült nevén a „Gyűjtő” – a magyar büntetés-végrehajtási szervezet történetileg, jogilag és infrastrukturálisan is egyik legmeghatározóbb, emblematikus intézménye.

1. kép: A Kozma utcai börtön épületegyüttesének történelmi látképe¹

Fennállásának 130. évfordulója nem csupán egy kronológiai mérföldkő, hanem méltó és különleges alkalom arra, hogy a szakma, a jogtudomány és a társtudományok képviselői számot vessenek azzal a szellemi, ideológiai örökséggel, amelyet a Budapesti Fegyház és Börtön több mint egy évszázados működése során felhalmozott. Az 1896-ban megnyitott intézet a kezdetektől fogva megkerülhetetlen szerepet tölt be a hazai igazságszolgáltatás végrehajtási rendszerében. Nem egyszerűen egy a hazai bv. intézetek közül; a Gyűjtő egy olyan fegyintézet, amelynek falai között a magyar történelem legviharosabb korszakai hagytak kitörölhetetlen nyomot. A főváros és az ország büntetés-végrehajtásának középpontjaként az intézet egyszerre viseli a történelmi tradíciók megőrzésének nemes terhét és a XXI. század komplex kihívásaihoz való rugalmas alkalmazkodás kényszerét.

Az 1896-ban, a nagyszabású millenniumi ünnepségek évében megnyitott intézet a kezdetektől fogva strukturálisan alakította és vezette a hazai büntetés-végrehajtási doktrínák fejlődését. Mint a főváros és a tágabb értelemben vett központi régió bázisa és legnagyobb befogadóképességű végrehajtó objektuma, a fegyház komplex feladatrendszer

1 Forrás: <http://old.bv.gov.hu/budapesti-az-intezet-tortenete>

előtt áll. Egyszerre kényszerül az évszázados, szigorú fegyelmi és őrzési hagyományok megalkuvás nélküli fenntartására, valamint a modern, XXI. századi társadalmi, jogi, demográfiai és technológiai kihívásokhoz való dinamikus, előrelátó alkalmazkodásra. Az intézet valódi súlyát és felelősségét az adja, hogy az itt végzett tevékenység közvetlenül formálja a polgárok igazságérzetét és garantálja a mindennapok biztonságát.

Történelmi alapok, építészeti karakterisztika és jogi modernizáció

Létrejöttének eredete és korai története elválaszthatatlanul összefonódik Budapest világvárossá válásával, valamint a modern magyar államszervezet dualizmus kori infrastrukturális és jogi modernizációjával. A XIX. század utolsó harmadában a magyar jogalkotás és jogalkalmazás – különösen a Csemegi-kódex² hatálybalépését követően – sürgető szükségét látta egy olyan központi fegyház felépítésének, amely képes a szabadságvesztés-büntetések végrehajtását a kor legmagasabb szintű kriminálpolitikai és humanitárius elvárásainak megfelelően realizálni. A korábbi, differenciálatlan és korszerűtlen fogvatartási körülmények már nem voltak tarthatók egy európai szintre törő monarchia keretei között.

A korszak zseniális építész, Wagner Gyula által tervezett, csillagküllös elrendezésű épületegyüttes a korabeli Európa egyik legkorszerűbb, legbiztonságosabb és leginkább előremutató fegyházának számított. Wagner nemzetközi tapasztalatokra építve, a pennsylvaniai és a részben módosított celluláris (magánelzárasos) rendszerek építészeti logikáját vette alapul. Az építészeti struktúra nem öncélú monumentális reprezentáció vagy a hatalom pusztá demonstrációja volt, hanem a korabeli büntetés-végrehajtási elméletek – a progresszív rendszer, a fokozatos szigorítás és enyhítés, az elítéltek kategorizálása, a folyamatos megfigyelhetőség és az izoláció – térbeli megnyilvánulása.

2. kép: A börtön épületei és a Kisfogház emlékezete³

2 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről

3 Forrás: <http://old.bv.gov.hu/budapesti-az-intezet-tortenete>

A vastag falak, a szigorú geometriájú épületszárnyak és a hatalmas ablaknyílások mind egy-egy meghatározott funkcionális célt szolgáltak. A csillagküllős elrendezés lényege, hogy egyetlen központi megfigyelőpontból (a centrumból vagy aulából) az összes folyosó és zárkaajtó beláthatóvá vált, ami minimális létszámú személyi állomány mellett is maximális vizuális kontrollt biztosított, mely radikálisan csökkentette a belső lázadások, a szökési kísérletek és a fogvatartottak közötti nemkívánatos interakciók kockázatát.

3. kép: Belső kép a börtönfolyosóról és a zárkákról⁴

A Gyűjtő falai között az elmúlt 130 évben generációk szolgáltak hivatásosként. Tiszt-helyettesek, tisztek, főtisztok, valamint az őket támogató reintegrációs szakemberek, lelkészek, pszichológusok és orvosok összehangolt munkája biztosította a belső rend, a fegyelem és a közbiztonság fenntartását a legnehezebb történelmi krízisek idején is. Az intézet átvészelte az első és második világháborút, majd az 1989-es rendszerváltást,

4 Forrás: <http://old.bv.gov.hu/budapesti-az-intezet-tortenete>

amely radikálisan új jogi alapokra helyezte a büntetés-végrehajtást. Ezen történelmi rétegek mindegyike hozzáadott valamit az intézmény kollektív emlékezetéhez és szakmai kultúrájához, amely ma is meghatározza a mindennapi szolgálatellátást.

A 130 éves jubileum legfőbb morális üzenete az, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet a folyamatosan változó politikai, társadalmi és jogszabályi környezetben, sőt a legsúlyosabb történelmi krízisidőszakokban is képes volt és képes ma is megőrizni alapértékeit. Az intézet működését rögzítő alapelvek nem változó politikai szempontok függvényei, hanem olyan állandó, szilárd pillérek, amelyekre a modern jogállam épül. Ezen pillérek: a fizikai és eljárásjogi biztonság abszolút garantálása, a megalkuvás nélküli törvényesség, az emberi méltóság elidegeníthetetlen tisztelete, valamint a személyi állomány kimagasló, folyamatosan fejlesztett szakmai felkészültsége. Ezek a tényezők képezik azt a hidat, amely elszakíthatatlanul összeköti a múlt dicső hagyományait a jelen és a jövő technológiai kihívásaival.

A biztonság kérdése a modern kriminálpolitikában már nem értelmezhető pusztán fizikai rácsok és vastag falak kontextusában. A modern kor kihívásai megkövetelik a legújabb csúcstechnológiai vívmányok szerves integrálását az őrzés-biztonsági, védelmi és felügyeleti tevékenységbe. A Budapesti Fegyház és Börtön az elmúlt évtizedekben úttörő, bázisintézményi szerepet játszott az elektronikai jelzőrendszerek, a 3D-s mikrohullámú és infraalapú kerítésvédelmi rendszerek bevezetésében. A zártláncú, nagy felbontású, intelligens analitikai szoftverekkel támogatott kamerahálózatok, valamint a teljesen digitális alapú fogvatartotti nyilvántartások és mozgáskövető rendszerek alkalmazása mára a napi rutin részévé vált.

Ez a technológiai ugrás azonban egy pillanatra sem írhatja felül a törvényesség és az emberi méltóság elvét. A fogvatartás során a szabadságtól való megfosztás maga a büntetés, nem pedig a megalázó körülmények megteremtése. Az intézet kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a nemzetközi egyezményekkel összhangban biztosítsa a fogvatartottak előírt elhelyezési körülményeit, egészségügyi és higiéniai ellátását. A törvényesség betartása az intézet vezetése részéről a folyamatos belső ellenőrzési mechanizmusokat, a jogi monitoringot és a panaszjogok transzparens gyakorlásának biztosítását jelenti. Az épület belső központi elosztótére és a csillagküllős körletek találkozási pontja, az ikonikus aula ma már nemcsak a vizuális kontroll, hanem a modern, strukturált és törvényes intézeti élet központja is.

Az agglomerációs központ strukturális, koordinációs és logisztikai szerepe

A büntetés-végrehajtási szervezet elmúlt évekbeli történetének egyik legjelentősebb, legmélyrehatóbb szervezeti és strukturális újítása az agglomerációs központok

rendszerének kialakítása volt. Ebben a decentralizált, mégis szigorúan hierarchikus irányítási struktúrában a Budapesti Fegyház és Börtön stratégiai, koordinációs és vezető szerepet tölt be a fővárosi és a központi régióban elhelyezkedő büntetés-végrehajtási intézetek operatív együttműködésében.

Az agglomerációs működési modell elsődleges célja, hogy egységesebb szakmai irányítást, nagyságrendekkel hatékonyabb erőforrás-gazdálkodást, optimálisabb kapacitáskihasználtságot és azonnali, akadálytalan információáramlást biztosítson a bv. intézetek között. Ennek a strukturális transzformációnak az eredményeként mérhetően javult a mindennapi szolgálat szervezés hatékonysága, racionalizálódott a humán erőforrás-gazdálkodás, és összehangolttá váltak a toborzási folyamatok. Rendkívüli események vagy krízishelyzetek esetén az agglomerációs központ képes azonnali, egységes és koordinált reagálási stratégiát életbe léptetni az agglomeráció valamennyi érintett intézetében.

Az agglomerációs központ működése különösen kritikus fontosságú a fogvatartotti létszám dinamikus fluktuációjának kezelése, a bonyolult és kockázatos szállítási feladatok megtervezése, valamint a speciális biztonsági kockázatok menedzselése szempontjából. A közös stratégiai tervezés lehetővé teszi, hogy az intézetek ne egymástól elszigetelten, hanem egymást kölcsönösen támogatva működjenek.

A rugalmas erőforrás-átcsoportosítás, a logisztikai kapacitások (gépjárműpark, speciális felszerelések) megosztása, valamint a felhalmozott szakmai tapasztalatok módszertani átadása hozzájárul ahhoz, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet a külső gazdasági és társadalmi változások közepette is abszolút stabil, kiszámítható és egységes elvek mentén lássa el törvényben meghatározott feladatait.

Személyi állomány: Hivatástudat, fegyelem és pszichés kitartás a frontvonalban

Minden technológiai fejlesztés és építészeti modernizáció ellenére a Budapesti Fegyház és Börtön legértékesebb, pótolhatatlan tényezője továbbra is a személyi állomány. A hivatásos és a rendvédelmi igazgatási alkalmazottak, a reintegrációs tisztek, a pszichológusok, a magas kockázatú környezetben dolgozó egészségügyi szakemberek, a komplex gazdasági és műszaki területen szolgálatot teljesítők, valamint a civil munkatársak összehangolt, áldozatos és fegyelmezett munkája az a kohéziós erő, amely biztosítja az intézet mindennapi, törvényes és kiegyensúlyozott működését. Feladataik rendkívül összetettek, morális és jogi felelősségük hatalmas, tevékenységük eredménye – a belső rend és a külső biztonság – ugyanakkor természetéből adódóan gyakran láthatatlan és rejtve marad a szélesebb társadalmi nyilvánosság előtt.

A személyi állomány rendkívüli helytállása a szürke mindennapok rutinjában mutatkozik meg leginkább, ahol nincs helye hibázásnak vagy a figyelem lankadásának. A szolgálatot teljesítőknek egy olyan zárt és pszichés feszültségekkel teli térben kell másodpercek alatt helyes, jogszerű és határozott döntéseket hozniuk, ahol a verbális és nonverbális agresszió, a manipulációs kísérletek és a váratlan krízisek állandó kockázati tényezőként vannak jelen. A személyi állomány tagjai egyszerre garantálják a fizikai biztonságot, kezelik a fogvatartottak egyéni krízishelyzeteit, aktívan támogatják és mentorálják a reintegrációs programokban résztvevőket, és zökkenőmentesen biztosítják az intézet komplex logisztikai rendszerének működését.

Ez a hivatás speciális kompetenciákat igényel: katonás fegyelmet, kiemelkedő stressztűrő és kríziskezelő képességet, magas szintű érzelmi intelligenciát és abszolút lojalitást a szervezet irányába. A szolgálat morálja nem tanulható meg kizárólag tankönyvekből; az generációról generációra öröklődik a Gyűjtő falai között. Az idősebb, tapasztalt mentorok által átadott gyakorlati tudás, a bajtársiasság és a munkatársak összehangolt szolgálatellátása alkotják azt a szervezeti kultúrát, amely képessé teszi az állományt a kiégés elleni küzdelemre és a hivatástudat hosszú távú megőrzésére.

Különös, történelmi jelentőséget kapott ez a kollektív helytállás az elmúlt évek rendkívüli időszakaiban. A globális járványhelyzet (COVID-19) alatti karanténintézkedések, a látogatások korlátozásából fakadó fokozott fogvatartotti feszültség kezelése, a megnövekedett migrációs és egyéb biztonsági kihívások, valamint a sűrűn változó jogszabályi háttér mind-mind extrém terhelés alá helyezték a szervezetet. A személyi állomány rugalmassága, szabadidejüket nem kímélő feladatellátása, lojalitása és magas szintű szakmai felkészültsége volt az egyetlen valódi garancia arra, hogy az intézet a legnehezebb közegészségügyi és biztonsági körülmények között is folyamatosan, lázadások és jelentősebb rendkívüli események nélkül, abszolút biztonságosan funkcionált.

Határokon átvívelő együttműködés és nemzetközi joggyakorlatok integrációja

A modern büntetés-végrehajtás nem működhet egy belterjes, elszigetelt nemzeti burokbán. A globalizáció, a transznacionális bűnözés megjelenése, a radikalizáció és a változó elkövetői profilok megkövetelik a nemzetközi szintű szakmai diskurzust és a határokon átvívelő együttműködési hálózatok aktív fenntartását. A Budapesti Fegyház és Börtön szoros szakmai kapcsolatokat ápol számos európai és tengerentúli társintézménnyel.

Ezek a nemzetközi együttműködések különösen gyümölcsözőnek bizonyulnak a tudományosan megalapozott reintegrációs módszertanok, a dinamikus biztonságtechnikai fejlesztések, a személyi állomány módszertani képzése és a felsővezetői kompetenciafejlesztés területén.

Kiemelt jelentőséggel bír a fogvatartottak radikalizációjának megelőzését célzó nemzetközi programokban való részvétel, valamint a speciális kezelési programok (például az agressziókezelési tréningek vagy a függőséggel küzdők terápiás programjai) módszertani megújítása. Ezek az intenzív szakmai tapasztalatcserék nem egyirányúak: a magyar büntetés-végrehajtás – és specifikusan a Budapesti Fegyház és Börtön – által kifejlesztett szigorú és hatékony őrzésbiztonsági protokollok, az agglomerációs irányítási modell tapasztalatai, valamint a magas szintű fegyelmi mutatók komoly elismerést váltanak ki a külföldi szakemberek körében. Ezen keresztül az intézet aktívan erősíti a magyar rendvédelem és általában Magyarország nemzetközi szakmai presztízsét és elismertségét.

Stratégiai jövőkép: Innováció és tradíció szimbiózisa

A Budapesti Fegyház és Börtön 130 éves, sikerekben és próbatételekben gazdag története a legfőbb empirikus bizonyíték arra, hogy az intézet mindig, minden történelmi korszakban képes volt a strukturális és szellemi megújulásra. Miközben a fegyintézet mindvégig megalkuvást nem ismerő hűséggel ragaszkodott alapértékeihez – a rendhez, a fegyelemhez és a biztonsághoz –, képes volt rugalmasan és progresszíven alkalmazkodni a változó társadalmi elvárásokhoz, a humanitárius normák fejlődéséhez, a jogszabályi környezet módosulásaihoz és a kriminálpszichológiai tudományok előrelépéséhez.

Ez a kettősség – a történelmi hagyományok mély tisztelete és az innováció iránti bátor, jövőorientált nyitottság – az, amely a Gyűjtőt a magyar büntetés-végrehajtási rendszer megkerülhetetlen, stabil és irányadó szereplőjévé teszi.

Az előttünk álló időszak feladatai nem kevésbé összetettek, mint az elmúlt 130 év kihívásai. Az új típusú biztonsági kockázatok, a kiberbűnözés térnyerése miatti elkövetői profilváltások, a mesterséges intelligenciával támogatott biztonságtechnikai rendszerek térnyerése, valamint a munkaerő-piaci fluktuációból adódó humánerőforrás-gazdálkodási feladatok mind-mind proaktív, stratégiai szintű gondolkodást és rugalmas vezetői menedzsmentet igényelnek. Az agglomerációs központ működésének további finomhangolása, a digitális oktatási és reintegrációs platformok széleskörű kiterjesztése, valamint az állomány megtartását szolgáló életpályamodellek erősítése jelentik a legfontosabb fejlesztési irányokat.

A 130 éves jubileumi ünnepegsorozat és ez a visszatekintés egyben mély, tiszteletteljes főhajtás mindazon hivatásos szolgálatot teljesítő és civil munkatársak emléke előtt, akik az elmúlt tizenhárom évtized során a Gyűjtő falai között – sokszor embert próbáló, háborús vagy politikai krízisidőszakokban – esküjükhöz híven végezték mindennapi munkájukat. Az ő áldozatvállalásuk, szakmai integritásuk és rendíthetetlen hivatástudatuk teremtette meg azt a szilárd szakmai kultúrát és morális alapot, amelyre a jelen

generációja építhet, és amelyből a jövőben szolgálatba lépő állomány erőt meríthet. A jubileum legfontosabb tanulsága, hogy egy intézet igazi ereje, stabilitása és hatékonysága nem csupán a téglafalakban vagy a technológiában, hanem mindenekelőtt az ott szolgáló emberekben, az állomány kollektív lelkében rejlik.

Zárszó: A biztonság elkötelezett szolgálatában

A 130 éves évforduló mérföldköve tehát nem csupán egy protokolláris ünnep, hanem felelősségteljes, önkritikus visszatekintés és egyben bátor, stratégiai iránykijelölés a jövőre nézve. A Budapesti Fegyház és Börtön gazdag és sokszor viharos múltja mély tiszteletet parancsol, jelenlegi operatív működése megkérdőjelezhetetlen stabilitást és professzionalizmust sugároz, jövője pedig a folyamatos szakmai fejlődés, az innováció és a rendvédelmi együttműködések végtelen lehetőségeit hordozza magában.

Felhasznált irodalom

1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről

Hornyik Zsuzsanna (2020): A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának részvétele a koronavírus-járvány kezelésében: Interjú Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, országos parancsnokkal. Belügyi Szemle, 68 (7)

Kisfogház Emlékhely – Börtöntörténet. Online: <https://kisfoghaz.hu/> (Letöltés ideje: 2026. május 27.)

Schmehl Gábor (2020): SMART eszközök és egyedi alkalmazások a magyar büntetés-végrehajtásban. Börtönügyi Szemle, (4)